

در دست است اثر ویلیام ایگلتون است:

Eagleton, W., The Kurdish Republic of 1946, London, Oxford University Press, 1963.

همچنین نگاه شود به:

Roosevelt, A., "The Kurdish Republic of Mahabad", *Middle East Journal*, no.1 July, 1947, pp. 247-69.

برای گزارش یک شاهد عینی مراجعه شود به: تفرشیان، پیشین، صفحات ۷۷ تا ۱۱۴. برای مطالعه موضوع از دیدگاه حکومت ایران، رجوع شود به: پسیان، از مهاباد خوین تا کرانه‌های ارس، تهران، چاپ، ۱۳۲۸.

.۷۶ چشم آذر، پیشین، ص ۴۶. ایگلتون تاریخ «سپتامبر ۱۹۴۵» را به عنوان تاریخ تشکیل حزب یاد می‌کند. مراجعه شود به ایگلتون، پیشین، ص ۶۵. به هر حال، تاریخی که چشم آذر داده است در مصاحبه‌ای که من با رحیم قاضی داشتم تأیید شد.

77. Eagleton, W., *op. cit.*, p.57.

78. *Ibid.*

79. *Ibic.*, p. 60.

.۸۰ اگرچه دموکرات‌های گرد رسمًا رژیم خود را در مهاباد «جمهوری کردستان» می‌نامیدند اما در مصاحبه مطبوعاتی مورخ ۲۱ دی ۱۳۲۴ خ. ریاست جمهوری، الترا م خود را به قانون اساسی ایران تصریح کرد و اعلام داشت مایل است به عنوان یک منطقه خودمختار در داخل مرزهای ایران باقی بماند. برای متن چاپی این مصاحبه مراجعه شود به: کردستان، شماره ۲۲۳، مورخ ۲۳ دی ۱۳۲۴.

.۸۱ آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۲۸۴۶/۰۰/۰۰/۲۸۴۶، مورخ ۹ اسفند ۱۳۲۴.

.۸۲ همان.

.۸۳ آذربایجان، شماره ۱۹۰، مورخ ۱۵ اردیبهشت ۱۳۲۵.

.۸۴ همان.

- .۸۵ آذربایجان، شماره ۱۸۵، مورخ ۹ اردیبهشت ۱۳۲۵.
- .۸۶ برای متن کامل پیشنهادهای اولیه دموکرات‌ها نگاه کنید به:
Shahrivarin On-Ikisi, op. cit., pp. 106-10.
- .۸۷ منتشر آتلاتیک، اعلامیه‌ای بود که اصول اساسی سیاست پس از جنگ دوم جهانی را بیان می‌کرد. این منتشر به وسیله روزولت و چرچیل در خلیج پلاستینا، در اوت ۱۹۴۱ به امضاء رسید. از جمله حقوقی که در این منتشر تصریح شده بود عبارت بود از: «حق مردم برای انتخاب نوع حکومت و حق زیستن بدون ترس و نیاز».
- .۸۸ آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۱۴۶/۰۰/۵/۸۹۱ مورخ ۱۱ اردیبهشت ۱۳۲۵.
- .۸۹ آذربایجان، شماره ۱۹۹، مورخ ۲۵ اردیبهشت ۱۳۲۵.
- .۹۰ برای جزئیات مسائل مورد اختلاف نگاه شود به:
Shahrivarin On-Ikisi, op. cit., pp. 110.115.
- همچنین نگاه شود به: گذشته چراغ راه آیینده است، پیشین، صفحات ۳۶۸ تا ۳۷۵.
- .۹۱ گزارش وزارت امور خارجه انگلستان، شماره ۳۷۱/۵۲۶۷۹ مورخ ۲۵ تیر ۱۳۲۵.
- .۹۲ تفرشیان، پیشین، ص ۷۶.
- .۹۳ گزارش وزارت امور خارجه انگلستان، شماره ۳۷۱/۵۶۸۳۱ مورخ ۲۹ اسفند ۱۳۲۴.
- .۹۴ آذربایجان، شماره ۲۲۳، مورخ ۲۱ خرداد ۱۳۲۵.
- .۹۵ مراجعت شود به بخش «پیوست‌ها» در همین کتاب.
- .۹۶ آذربایجان، شماره ۲۲۸، مورخ ۲۸ خرداد ۱۳۲۵. مطابق گزارش کسول ایالات متحده آمریکا در تبریز، مذاکرات پیشهوری با حکومت مرکزی درین بعضی از دموکرات‌ها سبب مشاجره و حتی بازتاب‌های سخت گردید. این گزارش با دیگر منابع هماهنگ ندارد. نگاه کنید به: آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۶/۲۴۴۶ مورخ ۳ تیر ۱۳۲۵.
- .۹۷ آذربایجان، شماره ۲۲۳، مورخ ۳ تیر ۱۳۲۵.

.۹۸ همان.

.۹۹ ایران ماه، شماره ۵۶۲، مورخ ۳۱ خرداد ۱۳۲۵.

.۱۰۰ همان، شماره ۵۶۸، مورخ ۹ تیر ۱۳۲۵.

.۱۰۱ همان.

.۱۰۲ ایران ماه، شماره ۵۶۶، مورخ ۵ تیر ۱۳۲۵.

103. Abrahamian, E., *Iran Between Two Revolutions*, op. cit., p. 231.

.۱۰۴ قانون کار، مشتمل بر موارد زیرین بود: منع کار اطفال، محدودیت کار روزانه به هشت ساعت، پرداخت حقوق در آخر هفته، سالانه شش روز مرخصی با حقوق، تعطیل اول ماه مه، حق اعتصاب برای کارگران، تطبیق مرتب حداقل حقوق با هزینه زندگی، نگاه کنید به:

Atabaki, T., "L'Organisation Syndicale Ouvrière en Iran", op. cit., p.51.

.۱۰۵ اسکندری، ایرج؛ پیشین، ج ۲، ص ۱۴۱.

.۱۰۶ رهبر، شماره ۷۹۵، مورخ ۳۱ مرداد ۱۳۲۵.

.۱۰۷ آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۱۳۴۶/۸/۸۹۱/۰۰/۰۰ مورخ ۲۲ مرداد ۱۳۲۵.

.۱۰۸ همان.

.۱۰۹ همان، شماره ۳۰۴۶/۱۲/۸۹۱ مورخ ۹ دی ۱۳۲۵ و آذربایجان شماره ۳۵۵، مورخ اول آذر ۱۳۲۵.

.۱۱۰ اسکندری، ایرج؛ پیشین، ج ۲، صفحات ۱۴۴ تا ۱۴۳.

.۱۱۱ کیهان، شماره ۹۸۴، مورخ ۲۸ خرداد ۱۳۲۵.

.۱۱۲ خامه‌ای، انور؛ پیشین، ص ۳۰۷.

.۱۱۳ آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۲۲۴۶/۱۵/۸۹۱ مورخ ۱ خرداد ۱۳۲۵.

.۱۱۴ ایران ماه، شماره ۶۳۶، ۲ مهر ۱۳۲۵.

.۱۱۵ صولت قشقایی، محمدناصر، سال‌های بحران، تهران، رسای ۱۳۶۶، ص ۲۶.

- . ۱۱۶. رهبر، شماره ۲۶، ۲۷۴ مهر ۱۳۲۵
- . ۱۱۷. رهبر، شماره ۷۰۳، ۶ اردیبهشت ۱۳۲۵
- . ۱۱۸. ارس، شماره ۴۲، ۱ اسفند ۱۳۲۴
- . ۱۱۹. داد، شماره ۷۷۴، ۶ تیر ۱۳۲۵
- . ۱۲۰. اسکندری، ایرج؛ پیشین، ج ۲، ص ۱۴۷
- . ۱۲۱. آرشیو ملی واشنگتن، شماره ۶۴۶/۰۰/۰۰/۸۹۱ مورخ ۱۶ خرداد ۱۳۲۵
- . ۱۲۲. همان، شماره ۱۲/۱۸۴۶/۰۰/۸۹۱ مورخ ۲۱ دی ۱۳۲۴
- وزارت امور خارجه انگلستان، شماره ۳۷۱/۵۲۶۶۱ مورخ ۸ دی ۱۳۲۴
- . ۱۲۳. همان، شماره ۱۲/۱۸۴۵/۰۰/۸۹۱ مورخ ۷ بهمن ۱۳۲۴
- . ۱۲۴. چشم‌آذر، پیشین، ص ۱۲۱
- . ۱۲۵. خواندنیها، شماره ۳۰، مورخ ۱۲ آبان ۱۳۲۵
- . ۱۲۶. در طی سال ۱۳۲۵، روزنامه‌های زیرین به زبان آذربایجانی چاپ
می‌شدند:
- آذربایجان (نشریه رسمی فرقه دموکرات آذربایجان). - آزاد میلت (نشریه رسمی مجلس ملی آذربایجان).
  - یمنی شرق، - غلبه، - جودت،
  - ارومیه، - جوانلر (نشریه رسمی سازمان جوانان فرقه دموکرات آذربایجان)، - آذر، - آذربایجان اولدوزی، - *Şa'irlar Majlisi*, - *Adabiyat Sahifahsi*
  - معارف، - وطن، - فدائی، - دموکرات، - *Günes*

. ۱۲۷. در چهار مجلد *Vatan Dili*، نام ایران در واقع یک بار ذکر شده بود و آن

هم در چارچوب جغرافیایی نگاه کنید به:

Vatan Dili, Dördüncü Kitab, p.113.

. ۱۲۸. تفرشیان، پیشین، صفحات ۷۱ تا ۷۲

. ۱۲۹. همان.

. ۱۳۰. رهبر، شماره ۷۵۵، مورخ ۹ تیر ۱۳۲۵؛ ایران ماه، شماره ۶۶۶

مورخ ۸ آبان ۱۳۲۵.

- . ۱۳۱. آذربایجان، شماره ۳۳۱، مورخ ۱ آبان ۱۳۲۵
 . ۱۳۲. همان، ش ۳۵۵، ۱ آذر ۱۳۲۵
 . ۱۳۳. ظفر، ش ۴۰۰، ۲۶ آبان ۱۳۲۵
 . ۱۳۴. رهبر، ش ۸۶۸، ۱۳ آذر ۱۳۲۵
 . ۱۳۵. ایران ماه، ش ۶۷۴، ۲۱ آبان ۱۳۲۵؛ جبهه، ش ۲۶، ۲۹۴ آبان ۱۳۲۵

. ۱۳۶. جبهه، ش ۲۹۸، ۳۰ آبان ۱۳۲۵

. ۱۳۷. نبرد امروز (به جای «جبهه») ش ۱، ۱ آذر ۱۳۲۵

. ۱۳۸. آذربایجان، ش ۳۵۷، ۴ آذر ۱۳۲۵

139. Wash. Nat. Arch., 891. 00/12-3046, 30 December 1946.

140. *Ibid.*

141. *Ibid.*

. ۱۴۲. آزاد ملت، ش ۱۱۸، ۵ آذر ۱۳۲۵

. ۱۴۳. نبرد امروز، ش ۱، ۱ آذر ۱۳۲۵

. ۱۴۴. ایران ماه، ش ۶۸۴، ۴ آذر ۱۳۲۵

. ۱۴۵. نبرد امروز، ش ۳، مورخ ۴ آذر ۱۳۲۵

. ۱۴۶. آذربایجان، ش ۳۵۷، ۵ آذر ۱۳۲۵

. ۱۴۷. همان.

. ۱۴۸. ظفر، ش ۴۱۳، ۱۱ آذر ۱۳۲۵

. ۱۴۹. نبرد امروز، ش ۳، ۴ آذر ۱۳۲۵

. ۱۵۰. آذربایجان، ش ۳۶۶، ۱۶ آذر ۱۳۲۵. برای متن فارسی رجوع

شود به: ایران ماه، ش ۶۹۳، ۱۷ آذر ۱۳۲۵.

151. Wash. Nat. Arch. 891.00/12-3046, 30 December 1946.

152. *Ibid.*

153. *Ibid.*

. ۱۵۴. ایران ماه، ش ۶۹۶، ۲۰ آذر ۱۳۲۵

۱۵۵. جهانشاهلو افشار، پیشین، ص ۳۰۸.

۱۵۶. همان، ص ۳۵۸.

۱۵۷. آذربایجان، ش ۳۷۱، ۲۱ آذر ۱۳۲۵.

158. Wash. Nat. Arch., 891.00/12-2346, 23 December 1946.

۱۵۹. در بین موارد اندک از مقاومت‌های ضعیف می‌توان به آنچه که کمیته انتقام در حوالی تبریز صورت داد اشاره کرد. رجوع شود به: محمد روزگار، خاطرات (چاپ شده). محمد روزگار در مصاحبه‌ای که با من انجام داد مقاومت‌های مزبور را کاملاً نافرجم وصف کرد و این مطلب را که بین این گروه‌ها و رهبری فرقه دموکرات ارتباطی بوده است، نفى نمود.

160. Douglas, W.O., *Strange Land and Friendly People*, New York, Harper and Brothers, 1951, p.45.

۱۶۱. بنابر گزارش دموکرات‌ها، تلفات به بیش از ده هزار نفر بالغ می‌شد در حالی که گزارش‌های نیمه رسمی حکومت ایران حاکی از آمار هشتصد نفر تلفات بود. از طرف دیگر به نقل از یک منبع انگلیسی، سفارت ایالات متحده در تهران، گزارش داده است که ۴۲۱ نفر از دموکرات‌ها به قتل رسیده‌اند. برای گزارش دموکرات‌ها رجوع نمائید به: آذربایجان دموکرات فرقه‌سی، آزادیق یولونون مبارزلی، ج ۲، باکو، آذربایجان، ۱۹۶۹/۱۳۴۸، ص ۵. برآورد دولت ایران در خواندنیها، شماره ۳۶، مورخ ۳ دی ۱۳۲۵ گزارش شده است. گزارش سفارت آمریکا تحت شماره ۸۹۱.۰۰/۱-۱۵۴۷ مورخ ۱۵ ژانویه ۱۹۴۷ (۲۶ بهمن ۱۳۲۵) در آرشیو ملی واشنگتن نگهداری می‌شود.

۱۶۲. ابعاد بین‌المللی قضیه آذربایجان موضوع چند تألیف، مقاله، و رساله دانشگاهی قرار گرفته است. یکی از آخرین مطالعاتی که سیاست قدرت‌های بین‌المللی را عامل فروکش کردن این قضیه می‌شمارد عبارت است از:

L'Estrange Fawcett, L., *The Struggle for Persia, the*

Azerbaijan Crisis of 1946, D.Phil. thesis, st. Antony's College, Uni. of Oxford, 1988.

۱۶۳. مصطفی فاتح؛ پنجاه سال نفت ایران، انتشارات پیام، تهران، ۱۳۵۸، ص ۳۷۵
۱۶۴. فریدون کشاورز؛ من متهمنم کنم کمیته مرکزی حزب توده ایران را، انتشارات رواق، تهران، ۱۳۵۷، ص ۶۷
۱۶۵. انور خامه‌ای؛ فرصت بزرگ از دست رفته، جلد دوم، خاطرات دکتر انور خامه‌ای، انتشارات هفته، تهران، ۱۳۶۲، ص ۲۳۵
166. Lajevardi, H., *Labour Union and Autocracy in Iran*, Syracuse University Press, p.287.
۱۶۷. اسناد کنفرانس‌های تهران، یالات، پتسدام، ترجمه حسن مفیدی، انتشارات پارت، تهران، ۱۳۶۰
۱۶۸. شهریورین اون ایکی سی؛ آذربایجان دموکرات فرقه سینین بیرونی ایل دونومی مناسبیله، مرکزی تبلیغات شعبه سینین نشریه سی؛ تبریز، ۱۳۲۵، ص ۴۰
۱۶۹. حسین کی استوان؛ سیاست موافقه منفی در مجلس چهاردهم، چاپ تابان، تهران، ۱۳۲۹، جلد دوم، ص ۲۷۰
۱۷۰. حسین کی استوان؛ همان، ص ۲۷۲؛ و تورج اتابکی؛ سند بکالیزم در جنش کارگری ایران ۲۵ - ۱۳۲۰، الف، دوره جدید، جلد ششم، پائیز ۱۳۶۴، ص ۳۹
۱۷۱. اسناد روابط خارجی ایالات متحده آمریکا به نقل از: Alexander, Y. and Nanes,A., *The United States and Iran, a Documentary History*, University publication of America, 1980, pp. 162-163.
۱۷۲. نیویورک تایمز، جمعه ۲۵ آوریل ۱۹۵۲، ص ۴
۱۷۳. خاطرات تروم من با نام: Truman, Harry S., *1946 - 1952, Years of Trial and Hope*, Signet Book, 1965, vol. 2, p.117.

174. Truman, Harry S., *Truman Speaks*, Colombia Press, 1960, p.71.

175. Thorpe, J.A., "Truman's Ultimatum to Stalin on the 1946 Azerbaijan Crisis", *The Society for Iranian Studies News letters*, vol. VII, October 1972, no.3, pp.8-10.

. ۱۷۶ همان.

177. United States, Department of States, *Foreign Relations of the United States, 1946*, vol. VII, Washington, 1969, p.348.

. ۱۷۸ نیویورک تایمز، جمعه ۲۵ آوریل ۱۹۵۲، ص ۴.

179. Blechman, B.M. and Kaplan, S., *Force Without War*, Brookings, 1978, pp.1-2, 547-548.

به نقل از:

Blechman, B.M., and Hart, D.M., *Afghanistan and the 1946 Iran Analogy*, Survival, 1980, pp.248-253.

180. *Historical Statistics of the United States, Colonial Times to 1970*, Part II, Washington, 1975, p.114.

181. Rosenberg, D.A., "American Atomic Strategy and the Hydrogen Bomb Decision", *Journal of American History*, June 1979, pp. 62-87.

. ۱۸۲ انور خامه‌ای؛ پیشین، ص ۲۲۶.

. ۱۸۳ نصرت الله جهانشاهلوی افشار؛ ما و یگانگان: سرگذشت، برلن، ۱۹۸۲، ص ۲۳۲-۳۳.

. ۱۸۴ نجفقلی پسیان؛ مرگ بود، بازگشت هم بود، بنگاه مطبوعاتی امروز، تهران، ۱۳۲۸، ص ۴.

185. Blechman, B.M., and Hart, D.M., *Afghanistan and the 1946 Iran Analogy*, Survival, 1980, pp. 248-253.

186. For a detailed study on this subject see: Atabaki, T., "Afsaneh-e Yek Oltimatom", *Chashmandaz*, no.3, Autumn 1987, pp. 54-68;

و نشر مجدد آن در فصلنامه گفتگو، شماره ۱۰، زمستان ۱۳۷۴.
 Thorpe, J.A., "Truman's Ultimatum to Stalin on the 1946 Azerbaijan Crisis", *The Society for Iranian Studies Newsletters*, vol. 7, no. 3, October 1972, pp. 8-10.

۱۸۷. نیویورک تایمز، ۵ اردیبهشت ۱۳۲۱ (۲۵ آوریل ۱۹۵۲).
۱۸۸. وزارت امور خارجه ایالات متحده آمریکا، روابط خارجی ایالات متحده آمریکا، ۱۹۴۶، ج ۷، واشنگتن، ۱۹۶۹، ص ۳۴۸.
۱۸۹. کشاورز، فریدون؛ پیشین، ص ۶۷؛ مصطفی فاتح، پیشین، ص ۳۷۵
 خامه‌ای، انور، پیشین، ص ۲۳۵؛ ملکی، خلیل، پیشین، صفحات ۴۲۶ تا ۴۲۷؛ لاجوردی، پیشین، ص ۲۸۷.
190. Wash. Nat. Arch., 891.00/12-2346, 23 December 1946.
191. Wash. Nat. Arch., 891.00/12-3046, 30 December 1946.
۱۹۲. آذربایجان، ش ۱، مورخ ۱۴ شهریور ۱۳۲۴.
۱۹۳. آذربایجان، ش ۸، مورخ ۲۹ شهریور ۱۳۲۴.

فهرست نام کسان

احمدشاه: ۵۱ اخگری: ۱۰۵ ارانی، تقی (دکتر -): ۱۳۱، ۸۳ استالین، ژوف: ۱۳۰، ۱۰۷، ۲۷، ۱۴، ۱۰ اسکندری، ایرج: ۱۲۲، ۱۰۶، ۹۹ اسفندیاری (مراوه‌ای): ۱۱۲ اسکندری، ایرج: ۸۹، ۸۲ اصفهانی، احمد: ۹۱ افتخاری، یوسف: ۱۱۰ افشار، محمود (دکتر -): ۱۳۱، ۱۲۵، ۷۴، ۷۲ المقدسی: ۲۰ الهامی: ۱۴۶، ۱۴۴، ۱۴۱ الیاس، ن: ۹ امام جمعه، حاج سیدمحمد: ۱۷۹ امیرخیزی، علی: ۱۱۸، ۹۱	آباقاخان: ۲۲ آبراهامیان، یرواند: ۶، ۸۸ آتورپات: ۲۰ آجودان باشی، میرزا حسین خان: ۳۲، ۳۱ آقازاده، شاهین: ۱۴۲، ۱۴۰، ۹۱ آفاسی، (حاجی میرزا -): ۱۹۹ آکچور اوغلو یوسف: ۶۰، ۵۹ آلر، بی: ۲۰۳ آلن، جرج: ۲۰۰ آندرسون، بندیکت: ۲۷ ابراهیم اف (میرزا -): ۱۲۱، ۱۳۳، ۱۳۸ ابراهیمی، فریدون: ۱۴۶، ۱۴۲، ۱۴۱ ابلینگ: ۱۱۱ ابن حوقل: ۲۰ اثلی، کلمنت: ۹۵